

Groteska w Ferdydurke

„Ferdydurke” Witolda Gombrowicza jest powieścią awangardową, a jeden z jej zasadniczych wyróżników stanowi groteskowość, która przenika wszystkie płaszczyzny tekstu.

Deformacja świata przedstawionego

Groteskowość jako upodobanie do dziwacznych i ekscentrycznych form przejawia się po pierwsze na poziomie świata przedstawionego „Ferdydurke”, który ulega widocznej deformacji. Obnaża się tu jego fikcyjny charakter, ponieważ główny bohater powieści, Józio Kowalski, przedstawia się jednocześnie jako jej autor. Ponadto wydarzenia wyłaniają się niejako ze snu bohatera, sugeruje się więc ich nierealność. Dorosły mężczyzna zostaje zapędzony do szkoły, Miętus i Syfon pojedynkują się na miny, jeden gwałci drugiego przez uszy, a w końcu Miętus na czele parobków najeżdża dwór Hurleckich. Akcja ma luźny, epizodyczny charakter, stanowi niejako zestaw niczym nieumotywowanych scen. Logika wydarzeń ulega zatem wyraźnemu zachwianiu. Często finał opowiadanej historii ma charakter absurdalny, mówiąc słowami Gombrowicza, kończy się wielką „kupa”, a więc bijatyką.

Groteskowa kreacja bohaterów i ich języka

Również bohaterowie noszą znamiona groteskowości. Groteskowe są już ich imiona i pseudonimy: Miętus (który „się miętoli”), Syfon, Gałkiewicz, Bładaczka. Ponadto Józiovi zostaje przyprawiona dziecięca pupa, a Młodziakowie zachęcają swoją młodocianą córkę do zostania matką w wieku szesnastu lat. Postaci zostają sprowadzone do roli jaką odgrywiają w fabule powieści, a ich zachowanie jest absurdalne. Równie groteskowy jest język, jakim się posługują bohaterowie. W szkole uczniowie mówią zatem dziwną odmianą łaciny, a służba w Bolimowie tak charakteryzuje swoich panów: „Państwo nie robią, ciągiem ino żrom i żrom, to ich rozpiro! Żrom, chorujom, wylegują się, po pokojach chodzm i gadajomcosik. Co tyżsienażrom! Matko Jezusowa! (...) Państwo bardzo są pażerne i łakome – do góry brzuchem leżom i choroby majom od tego”.

Niejednolitość gatunkowa i stylistyczna

Groteskowość „Ferdydurke” ujawnia się również na poziomie gatunkowego i stylistycznego przemieszania. Powieści nie sposób jednoznacznie zaklasyfikować, posiada ona cechy zarówno prozy edukacyjnej, pamiętnika, powiastki filozoficznej, jak i obyczajowej satyry. Również styl „Ferdydurke” stanowi mieszankę, na którą z jednej strony składają się wypowiedzi naukowe i patetyczne, a z drugiej wiejska gwara.

Przemieszanie kategorii estetycznych

Bardzo istotnym elementem groteskowości „Ferdydurke” jest również niejednolitość estetyczna tekstu. Bardzo wyraźny komizm niektórych scen kontrastuje z wyzierającą z zza niego mroczną tonacją. Jest tak na przykład w wypadku gwałtu na Syfonie i jego samobójstwa czy buntu parobków i ich najazdu na dwór w Bolimowie, który przywodzi na myśl krwawe bunty chłopskie.